

היררכיות בולטות, עמ' 1

רכיבים של ההיררכיה השמנית (היררכיית „החיות“)

היררכיית חיות

אנושי > לא-אנושי חי > לא-חי

human > animate nonhuman > inanimate

היררכיית גוף

גופים לוקליים > גוף שלישי [גופים לוקליים=גוף ראשון וגוף שני, המשתתפים בשיחה]

local persons > third person

(אין דירוג אוניברסלי לגוף ראשון וגוף שני, אבל יש שפות עם דירוג כזה)

היררכיית יידוע

כינוי גוף > שם פרטי > מיועד > לא-מיועד ספציפי > לא-ספציפי

pronoun > proper name > definite > specific indefinite > nonspecific

(זה קצת שונה ממה שמוצג בספר, שם אין איזכור של יידוע בדיון על „חיות“. אולם, כפי שמצויין שם, כינוי גוף ושמות פרטיות אינם יותר חיים. היחס עם יידוע הוא שהפרנט של כינוי גוף יותר קבוע מהפרנט של שם פרטי, והפרנט של שם פרטי יותר קבוע מהפרנט של שם עצם כללי מיועד.)

היררכיית היחסים

בד"כ

נושא > מושא ישיר > מושא משני/לא-ישיר > עקיף

אבל ניתן לפירוק להיררכיות יותר בסיסיות:

• ארגומנטים מרכזיים > ארגומנטים לא-מרכזיים (=נושא, מושא, מושא משני > עקיף)

core arguments > non-core arguments

• לא מוגבל תמטית > מוגבל תמטית (=נושא, מושא > מושא משני, עקיף)

thematically unrestricted > thematically restricted

• נושא > מושא (או אולי לא נושא)

subject > object (or non-subject)

לצרכים שלנו, נכנה את האחרון „היררכיית היחסים“.

ההיררכיה התמטית

כולל:

אגנט > מושפע

Agent > Patient

יישור הרמוני

הפריט העליון בהיררכיית בולטות בינארית (כמו היררכיית היחסים) מתיישר באופן טבעי עם הפריט העליון בהיררכיה אחרת. כמו-כן, פריטים בתחתית היררכיה בינארית מתיישרים באופן טבעי עם התחתית של היררכיה אחרת. (זאת אומרת, מה שבולט במימד אחד גם בולט במימדים אחרים.) אפשר לכנות יישור טבעי הרמוני. ככל שמתרחקים מהיישור ההרמוני ביותר, השילוב פחות טבעי. הטבעיות היחסית הזאת מכונה **מסומנות** (או מסומנות). כאשר השילוב הטבעי ביותר הוא הפחות **מסומן** והפחות טבעי הוא המסומן ביותר.

היררכיות בולטות, עמ' 2

אפשר להסביר הרבה תופעות בתחביר דרך יישור היררכיות. למשל, אפשר להתייחס לעובדה ש-Agent מתבטא בתחביר כנושא ו-Patient כמושא במונחים של יישור היררכיית היחסים עם ההיררכיה התמטית.

אם מיישרים את היררכיית היחסים עם ההיררכיות השמניות מקבלים את היררכיות המסומנות (או סולמות ההרמוניות) הבאות. (בסימון הפורמלי (משמאל לימין) אנחנו משתמשים בסמל „>” עבור „יותר הרמוני” או „פחות מסומן”).

$Su/Hum > Su/Anim > Su/Inan$

נושאים אנושיים הם בלתי-מסומנים \ נושאים חיים (בלתי-אנושיים) הם בינוניים \ נושאים לא חיים הם מסומנים

$Su/Local > Su/3$

נושאים לוקליים הם בלתי-מסומנים \ נושאים גוף שלישי הם מסומנים

$Su/Pron > Su/PN > Su/Def > Su/Spec > Su/NSpec$

נושאים שהם כינויי גוף הם בלתי-מסומנים \ נושאים שהם שמות פרטיים הם קצת יותר מסומנים \ נושאים מיוחדים הם קצת יותר מסומנים \ נושאים ספציפיים לא-מיוחדים הם קצת יותר מסומנים \ נושאים בלתי-ספציפיים הם המסומנים ביותר

$Oj/Inan > Oj/Anim > Oj/Hum$

מושאים לא-חיים הם בלתי-מסומנים \ מושאים חיים הם בינוניים \ מושאים אנושיים הם מסומנים

$Oj/3 > Oj/Local$

מושאים גוף שלישי הם בלתי-מסומנים \ מושאים לוקליים הם מסומנים

$Oj/NSpec > Oj/Spec > Oj/Def > Oj/PN > Oj/Pron$

מושאים בלתי-ספציפיים הם בלתי-מסומנים \ מושאים ספציפיים לא-מיוחדים הם קצת יותר מסומנים \ מושאים מיוחדים הם קצת יותר מסומנים \ נושאים שהם שמות פרטיים הם קצת יותר מסומנים \ נושאים שהם כינויי גוף הם המסומנים ביותר

בסימון דיפרנציאלי, אפשר לומר ששפה מותחת קו באחת ההיררכיות האלה, ומסמן ארגומנטים רק אם הם פחות הרמוניים מרמת הקו. למשל, עברית מותחת קו בין $Oj/Spec$ ל- Oj/Def ; מעל לקו אין משתמשים ב„את”, מתחת לקו משתמשים ב„את”. טורקית מותחת את הקו דרגה אחת יותר גבוה. זאת הסיבה שמושאים ספציפיים בלתי-מיוחדים מסומנים ביחסת האקזטיב בטורקית אבל לא בעברית.

בשפות נומינטיב-אקזטיביות, רק הסולמות שמתייחסות למושאים רלוונטיות, מכיוון שאין סימון נושאים, אבל בשפות ארגטיביות ייתכנו שני סולמות, ומכיוון שמדובר בשני סולמות נפרדים יכול להיות שיהיו קווים שונים. למשל, בשפת ריתאנגו מה שחשוב אצל הנושאים הוא אם מדובר בכינוי גוף או לא (כך שמותחים את הקו בין Su/PN ל- $Su/Pron$) ואולם אצל המושאים מה שחשוב הוא אם הם חיים או לא (כך שמותחים את הקו בין $Oj/Inan$ ל- $Oj/Anim$).